

บทคัดย่อ

ข้อมูลใหม่จากการขุดค้นเมืองโบราณชิดชิน ตำบลบ้านหม้อ อำเภอบ้านหม้อ จังหวัดสระบุรี

เมื่อต้นปี 2550 ภาควิชาโบราณคดี ได้เข้าดำเนินงานศึกษาและขุดค้นเมืองโบราณชิดชิน ตำบลบ้านหม้อ อำเภอบ้านหม้อ จังหวัดสระบุรี โดยได้รับทุนในการศึกษาวิจัยและพัฒนาจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ ผลจากการขุดตรวจคูเมืองและขุดค้นชั้นดินภายในตัวเมืองทำให้เราทราบว่า เมืองโบราณชิดชินเป็นเมืองโบราณแบบคูน้ำ-คันดินรูปสี่เหลี่ยมมุมมน อันเป็นรูปแบบเมืองในสมัยทวารวดี แต่มีการอยู่อาศัยมาก่อนการขุดคูน้ำ-คันดิน อาจย้อนไปถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย และมีร่องรอยการใช้พื้นที่อย่างชัดเจนในสมัยทวารวดี จากการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ได้ค่าอายุเป็น 2 ช่วงตามลำดับชั้นดินคือช่วงแรก ตั้งแต่ราว 1,600-2,500 ปีมาแล้ว (ซึ่งจัดอยู่ในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย) และช่วงที่สอง ราว 1,200-1,400 ปีมาแล้ว (ซึ่งจัดอยู่ในช่วงสมัยทวารวดี)

Abstract

New Data From the Excavation at “*Keed Kin*” – An Ancient Town in Saraburi Province

In February 2007, the excavation at “*Keed Kin*”, the ancient town, was done by the Department of Archaeology, Faculty of Archaeology. This Project was supported by the Tambon Ban Mor Administrative Organization. The site is in Tambon Ban Mor, Amphoe Ban Mor, Saraburi Province. *Keed Kin*, a square shape with a curved corner plan, is surrounded by a single rampart between two moats. This is one of the characteristics of the Dvaravati town's plan. Even though most of the evidence is based during the Dvaravati period, the excavation revealed that this area was inhabited before the constructing of the rampart and might be dated back to prehistoric times. The scientific chronology shows two phases of living, 1,600–2,500 years and 1,200–1,400 years ago.

ข้อมูลใหม่จากการขุดค้นเมืองโบราณชิดชิน ตำบลบ้านหม้อ อำเภอบ้านหม้อ จังหวัดสระบุรี*

ดร.จิรัสสา กษาชีวะ และคณะ*

ประวัติความเป็นมา

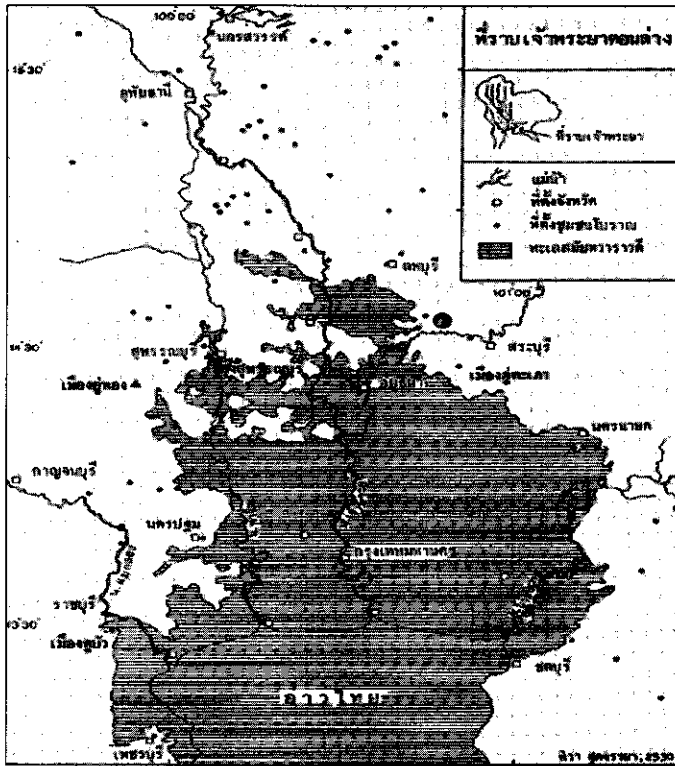
เมืองโบราณชิดชิน หรือเมืองโบราณบ้านคูเมือง¹ ตั้งอยู่ที่บ้านคูเมือง หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านหม้อ อำเภอบ้านหม้อ จังหวัดสระบุรี มีรูปร่างเป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมมุมมน มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ (มีคูน้ำ 2 ชั้น และคันดินอยู่ระหว่างคูน้ำ) คันดินมีความยาวทั้งสิ้น ประมาณ 1,500 เมตร ปัจจุบันเมืองโบราณชิดชินอยู่ห่างจากอำเภพระพุทธรบาทไปทางทิศตะวันตกประมาณ 15 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากอำเภอบ้านหม้อไปทางทิศตะวันออก 1 กิโลเมตร

บริเวณที่ตั้งเมืองอยู่ตรงบริเวณขอบเนินลานตะพักที่รองรับด้วยตะกอนดินมาร์ล ติดกับลำน้ำเก่าซึ่งเป็นสาขาของลำน้ำลพบุรีต่อเนื่องกับที่ราบเจ้าพระยาตอนล่าง

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาเมืองชิดชิน ตำบลบ้านหม้อ อำเภอบ้านหม้อ จังหวัดสระบุรี อันเป็นความร่วมมือของสำนักโบราณคดีที่ 3 กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม กับ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (ดำเนินการโดยภาควิชาโบราณคดี) โดยได้รับทุนในการศึกษาวิจัยจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ

**ผศ.ดร.จิรัสสา กษาชีวะ, อาจารย์ ดร.ประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์, อาจารย์ ขวลิต ขาวเขียว, อาจารย์ กรรณิการ์ สุธีรัตนากิรมย์, อาจารย์สถิตย์พงศ์ ขุนทรง, อาจารย์ หุสดี รอดเจริญ, นายบัณฑิต สมประสงค์ และนายดำรงค์พันธ์ อินฟ้าแสง ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹เมืองชิดชิน มีชื่อเรียกอีกหลายชื่อ เช่น เมืองเสนาราชนคร และเมืองปรีนตปะ เป็นต้น ไม่พบหลักฐานว่ามีการเรียกชื่อเมืองชิดชินมาตั้งแต่ในสมัยใด นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชื่อว่า น่าจะมาจากชื่อเมืองของสุครีพ ตามเนื้อเรื่องในรามเกียรติ์ ส่วนชื่อเมืองปรีนตปะ เป็นภาษาบาลี มีกล่าวถึงในตำนานพระพุทธรบาทและคำให้การขุนโชน ส่วนชื่อเมืองเสนาราชนคร ปรากฏในพงศาวดารเหนือ ตูรายละเอียดยใน ภาควิชาโบราณคดี, รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาเมืองชิดชิน ต.บ้านหม้อ อ.บ้านหม้อ จ.สระบุรี, 2550.

ตำแหน่งเมืองซีตซิ่นเมื่อเปรียบเทียบกับแนวชายฝั่งในอดีต ● เมืองซีตซิ่น
(ตัดแปลงจาก ผ่องศรี วานาสิน และทิวา ศุภจรรยา 2524)

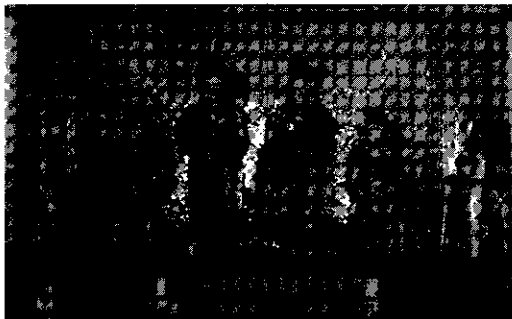
ด้านทิศตะวันออก ในอดีตบริเวณที่ราบเจ้าพระยาส่วนน้อยใกล้กับแนวชายฝั่งที่น้ำทะเลเคยเข้าลึกเข้ามาในแผ่นดินเป็นชะวากทะเล ต่อมาถอยร่นห่างออกไปจนมาอยู่ที่แนวชายฝั่งทะเลปัจจุบันซึ่งอยู่ห่างจากที่ตั้งเมืองประมาณ 125 กิโลเมตร โดยอาจสันนิษฐานได้ว่าเมืองโบราณซีตซิ่นเคยอยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลโบราณเพียง 10-15 กิโลเมตร

จากการศึกษาารูปถ่ายทางอากาศ พบแนวคูคันดินหลายแนวที่แสดงถึงการตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบสองฝั่งคลองเรียงรายเป็นลักษณะของรูปแบบเมืองคูคลอง อันมีมาก่อนการสร้างกำแพงเมือง-คูเมือง และได้พบแนวคลองขุดน้ำจากทางเหนือมาบรรจบ

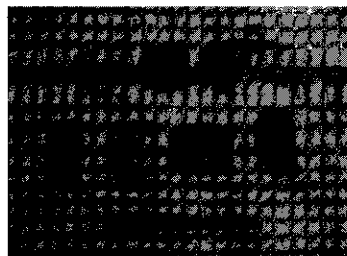
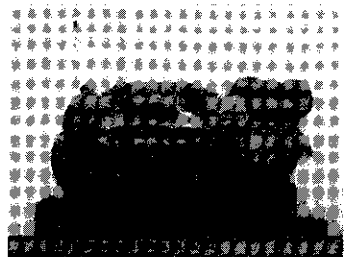
กับแนวคลองด้านทิศตะวันตกของเมือง เพื่อใช้เป็นเส้นทางในการคมนาคมและการเกษตรกรรม

จากการค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์ กล่าวกันว่าในตัวเมืองซีตซิน เดิมมีศาสนสถานตั้งอยู่กลางเมือง (บริเวณที่เรียกว่า "โคกโบสถ์") แต่ได้ถูกรื้อทำลายลงจนแลไม่เห็นซาก และได้พบประติมากรรม ศิลปะเขมรสมัยบายน หลายองค์ในบริเวณนี้ (ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่ศาลพระกภาพ วัดพระพุทธรบาท จ.สระบุรี) นอกจากนี้บนคันดินด้านตะวันออกของตัวเมืองยังพบเศษอิฐจำนวนมากซึ่งถูกเคลื่อนย้ายมาจากที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งชาวบ้านเล่าว่าเมื่อประมาณ 70 ปีที่ผ่านมายังคงเคยเห็นซากศาสนสถานตั้งอยู่บนคันดินด้านนี้ จากการสำรวจทางโบราณคดีภายในเมือง พบแผ่นอิฐแบบทวารวดีที่เป็นอิฐขนาดใหญ่มีแกลบข้าวผสมและพบโบราณวัตถุประเภทหินบดและแท่นบด เศษภาชนะ ดินเผา พวยกา และแฉกดินเผาแบบทวารวดี แต่ขณะเดียวกันก็พบเศษภาชนะดินเผาแบบสีเทาและสีดำ รวมทั้งขวานหินขัดจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าเมืองซีตซิน มีพัฒนาการในการตั้งถิ่นฐานมายาวนาน

ปัจจุบันเมืองซีตซินได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม 2478

ประติมากรรม ศิลปะเขมรสมัยบายน หลายองค์ที่พบในบริเวณเมืองโบราณ (ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่ศาลพระกภาพ วัดพระพุทธรบาท จ.สระบุรี)

โบราณวัตถุที่ได้จากการสำรวจ

การดำเนินงานทางโบราณคดี

ได้มีการสำรวจและศึกษาเกี่ยวกับเมืองโบราณแห่งนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 เรื่อยมา จนกระทั่งในปลายปี พ.ศ. 2549 ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรได้เข้ามาดำเนินงานสำรวจและขุดค้นเมืองชิดชิน ตำบลบ้านหม้อ อำเภอบ้านหม้อ จังหวัดสระบุรี แห่งนี้

การดำเนินงานขุดค้น

ภาควิชาโบราณคดี ได้เริ่มดำเนินงานทางโบราณคดีโดยการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารต่าง ๆ ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าไว้แล้ว แล้วจึงทำการสำรวจทางโบราณคดีจากข้อมูลโทรสัมผัส (remote sensing) และสำรวจภาคสนาม (การเดินทางสำรวจและการสัมภาษณ์) เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นแล้วจึงได้เริ่มดำเนินการขุดค้นโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การขุดตรวจคูน้ำ-คันดินและการขุดค้นชั้นดินภายในตัวเมือง

1. การขุดตรวจคูน้ำ-คันดิน

จากภาพถ่ายทางอากาศและหลักฐานโบราณวัตถุแสดงให้เห็นว่ามีการตั้งถิ่นฐานแบบเมืองคูคลองบนสองฝั่งคลองเรียงราย และได้พัฒนาเป็นกำแพงเมือง-คูเมืองล้อมรอบในภายหลัง คูน้ำคันดินของเมืองโบราณชิดชินตั้งอยู่บนฝั่งทิศตะวันออกกระยะห่างประมาณ 300 เมตร จากคลองเรียงราย ซึ่งเป็นแขนงของแม่น้ำป่าสักที่ไหลแยกลงสู่ชะวากทะเลด้านทิศตะวันตก

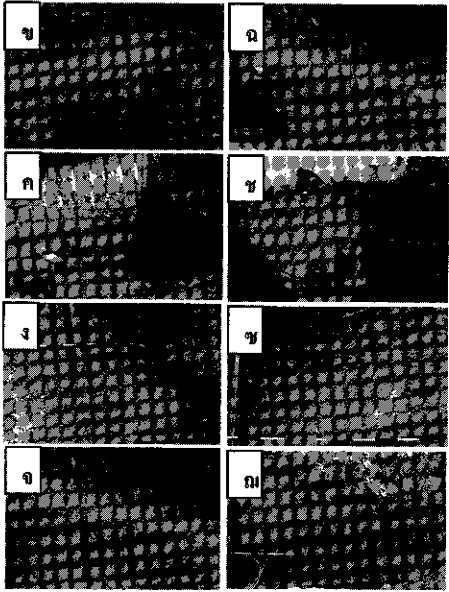
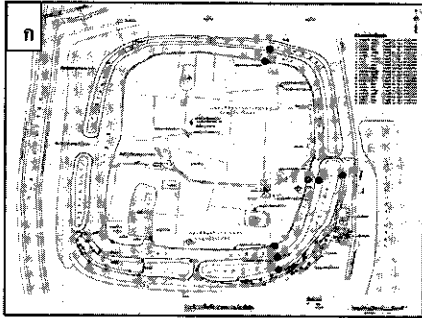
ในการขุดตรวจคูเมืองนั้น มีการกำหนดพื้นที่ทั้งสิ้น 8 บริเวณ โดยพื้นที่ขุดตรวจส่วนใหญ่อยู่ทางด้านทิศตะวันออก

ผลการขุดตรวจคูเมือง

จากการศึกษาคูเมืองกำแพงเมืองด้วยรูปถ่ายทางอากาศ การสำรวจจริงวัดในพื้นที่จริง และการขุดตรวจกำแพงเมืองคูเมืองทั้ง 8 บริเวณ ได้พบหลักฐานที่น่าสนใจที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาเรื่องราวของเมืองชิดชิน พอสรุปได้ดังนี้

ก. ขนาดของคูเมืองกำแพงเมือง

- 1) คูเมืองซึ่งซ้อนกัน 2 ชั้น ขุดลึกถึงระดับกักเก็บน้ำ ล้อมรอบบริเวณรูปสี่เหลี่ยม

พื้นที่ชุดตรวจคุณภาพน้ำคั้นดินเมืองเชียงใหม่
 ก. แผนผังเมืองเชียงใหม่ แสดงตำแหน่งหลุมชุดตรวจ
 ข. หลุมชุดตรวจที่ 1 ค. หลุมชุดตรวจที่ 2
 ง. หลุมชุดตรวจที่ 3 จ. หลุมชุดตรวจที่ 4
 ฉ. หลุมชุดตรวจที่ 5 ช. หลุมชุดตรวจที่ 6
 ฎ. หลุมชุดตรวจที่ 7 ฒ. หลุมชุดตรวจที่ 8

ขั้นตอนการทำงานชุดตรวจคุณภาพน้ำคั้นดิน

ก.-ข. ใช้รถแมคโครเพื่อปรับสภาพพื้นที่และทำการชุดตรวจ
 ค. ใช้แรงงานคนเพื่อปรับแต่งผนังหลุมชุดตรวจ
 ง. ทำฝังชั้นดิน ศึกษาชั้นดิน และเก็บตัวอย่างดิน

แบบมุมมนกว้างยาวใกล้เคียงกัน ขนาดประมาณ 620x620 เมตร แนวด้านทิศตะวันออก เป็นรูปโค้งโป่งออก ส่วนแนวด้านทิศตะวันตกเป็นคลองเชื่อมต่อกับทางน้ำที่เป็นทางออกสู่ชะวากทะเลห่างจากตัวเมืองไปทางทิศตะวันตกประมาณ 5 กิโลเมตร คูเมืองชั้นนอกกว้างโดยเฉลี่ย 7-25 เมตร ความลึกโดยเฉลี่ย 3 เมตร คูเมืองชั้นใน มีความกว้างโดยเฉลี่ย 15 เมตร ความลึกโดยเฉลี่ย 3 เมตร

2) กำแพงเมือง (คันดิน) เมื่อวิเคราะห์บนรูปถ่ายทางอากาศ พบว่ามี 2 ชั้น คือ คันดินชั้นนอก และคันดินชั้นกลาง เมื่อได้ไปเข้าสำรวจพื้นที่ พบว่าคันดินชั้นนอกได้ถูกทำลายเกือบหมด เหลือเพียงคันดินด้านทิศใต้ ส่วนคันดินชั้นกลางหรือกำแพงเมืองยังมีให้เห็นครบทุกด้าน โดยมีความสูงจากพื้นคูเมืองเฉลี่ย 6 เมตร และกว้างเฉลี่ย 20 เมตร

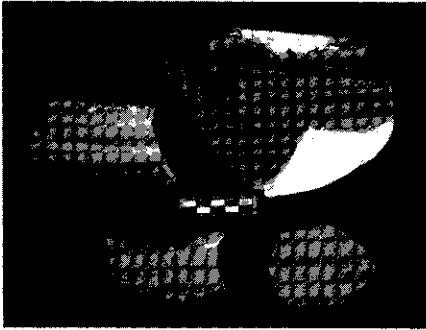
ข. แบบแผนและอายุสมัย การสร้างกำแพงเมือง-คูเมือง

จากลักษณะรูปแบบของเมืองชิดชินที่เป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมมุมมน ที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน (โดยมีคูน้ำ 2 ชั้น และคันดินอยู่ระหว่างคูน้ำ) มีลักษณะคล้ายคลึงกับรูปแบบของเมืองในสมัยทวารวดีที่มักจะมีคูน้ำคันดินล้อมรอบและมีรูปร่างลักษณะที่ไม่แน่นอน เช่น เมืองอู่ทอง ที่ จ.สุพรรณบุรี เมืองนครปฐมโบราณ ที่ จ.นครปฐม เมืองคูบัว ที่ จ.ราชบุรี และเมืองคูเมือง อ.อินทบุรี จ.สิงห์บุรี เป็นต้น

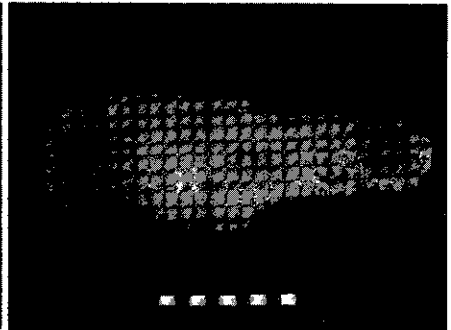
จากการขุดตรวจกำแพงเมืองคูเมือง ได้พบหลักฐานที่สำคัญซึ่งสามารถยืนยันได้ว่าก่อนที่จะมีการสร้างกำแพงเมืองคูเมืองนี้ ได้มีผู้คนในอดีตอาศัยอยู่ หรือมีการใช้พื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมมาก่อนแล้ว โดยในการสร้างกำแพงเมือง(คันดิน) ชั้นกลางนั้น มนุษย์ในอดีตได้ขุดเอาดินที่จะสร้างคูเมืองขึ้นมากองทับถมสร้างเป็นกำแพงดังกล่าว จากการศึกษาชั้นดินโดยการขุดตรวจ พบว่าในชั้นทับถมด้านล่างที่เป็นพื้นเดิม ได้พบเศษภาชนะดินเผา กระจายอยู่ทั่วไป ลักษณะของเศษภาชนะดินเผาที่พบในหลุมขุดตรวจส่วนใหญ่มีขนาดค่อนข้างหนา เนื้อหยาบนอกจากนี้ยังพบขวานหินขัดแบบมีปาก ทำจากหินทรายแป้ง (Siltstone) จำนวน 1 ชิ้น เบ้าหล่อตุ้มหูโลหะจำนวน 1 ชิ้น และจากการตรวจสอบค่าอายุโดยวิธีคาร์บอน 14 จากตัวอย่างถ่าน พบว่ามีค่าอายุอยู่ในช่วงประมาณ 1,700-3,000 ปีมาแล้ว

2. การขุดค้นชั้นดินภายในเมืองชิดชิน

ได้มีการกำหนดพื้นที่ขุดค้นทั้งสิ้น จำนวน 9 หลุม ใน 3 เขตพื้นที่ ได้แก่

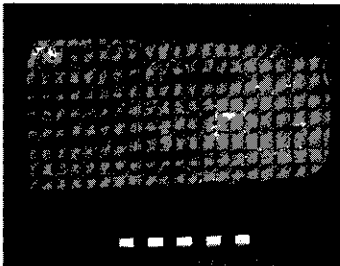
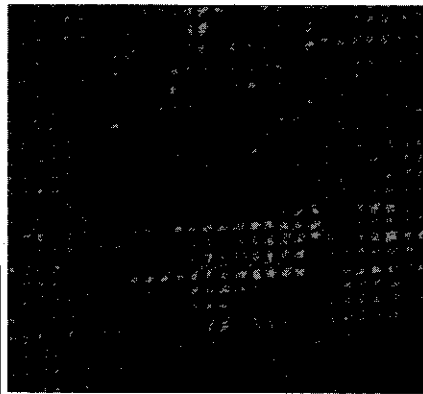
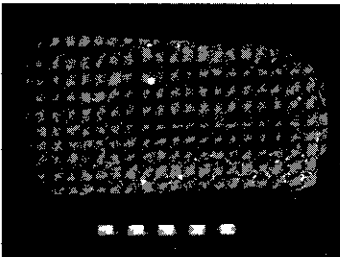

เศษภาชนะดินเผาที่พบในชั้นดินที่ 3 และ 4

ขวานหินขัดแบบมีปากที่พบในชั้นดินที่ 3

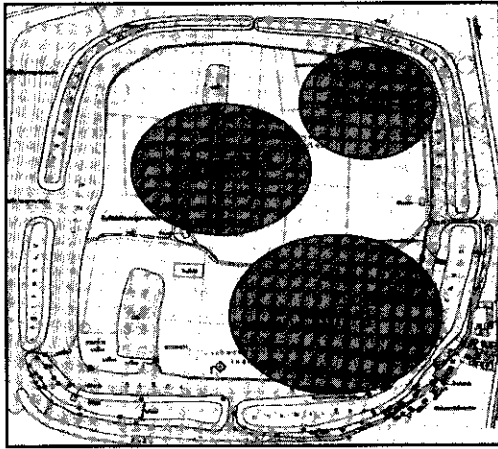
โบราณวัตถุที่พบในชั้นดินที่ 3 ซึ่งเป็นชั้นดินก่อนที่จะมีการสร้างคันดินชั้นกลาง มีการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีคาร์บอน 14 ได้ค่าอายุประมาณ 1,700 ปีมาแล้ว

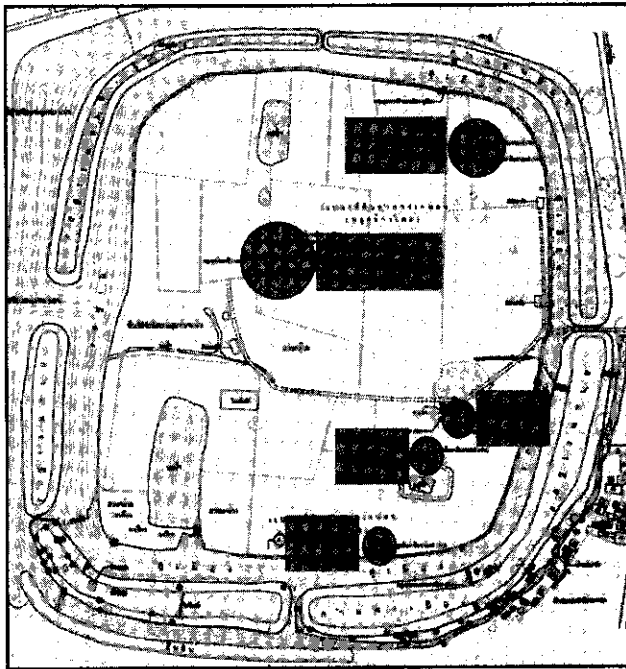
เบ้าสำหรับหล่อคัมพูโลหะทำจากหินทรายแปง

2.1 เขตพื้นที่ที่ 1 (Zone 1) ได้แก่ บริเวณใกล้ศาลหลักเมืองซึ่งเป็นจุดที่สูงที่สุดของตัวเมือง ประกอบด้วยหลุมขุดค้น TP1, TP2 และ TP3

2.2 เขตพื้นที่ที่ 2 (Zone 2) ได้แก่ บริเวณโคกปราสาท ประกอบด้วยหลุมขุดค้น TP4, TP5, TP6 และ TP7

การกำหนดเขตพื้นที่ต่างๆ เพื่อวิเคราะห์การใช้พื้นที่ในอดีต

ผังแสดงพื้นที่ขุดค้นทางโบราณคดีภายในเมืองชิตชิน

2.3 เขตพื้นที่ที่ 3 (Zone 3) ได้แก่ บริเวณโชนด้านตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมือง เป็นบริเวณที่มีความสูงกว่าเขตพื้นที่ 2 ประกอบด้วยหลุมขุดค้น TP8 และ TP9

ผลการขุดค้น

หากประมวลการศึกษาทางโบราณคดีเกี่ยวกับเมืองซีตชิน อาจสรุปผลการศึกษาในเบื้องต้นได้ดังนี้

ก. การกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์

ในการศึกษาครั้งนี้ นอกจากจะมีการกำหนดอายุโดยวิธีเทียบเคียง (Relative Dating) จากโบราณวัตถุแล้ว ยังมีการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีคาร์บอน 14 ซึ่งใช้ตัวอย่างถ่านจากหลุมขุดค้นจำนวน 8 ตัวอย่าง สามารถจัดกลุ่มอายุสมัยได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มอายุช่วง 1,200–1,400 ปีมาแล้ว (จัดอยู่ในช่วงสมัยทวารวดี)
- 2) กลุ่มอายุช่วง 1,600–2,500 ปีมาแล้ว (จัดอยู่ในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ตอนปลาย)

ข. การใช้พื้นที่

จากการขุดค้น ในเขตพื้นที่ทั้งสามตามที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปลักษณะเด่นๆ ในแต่ละพื้นที่ได้ดังนี้

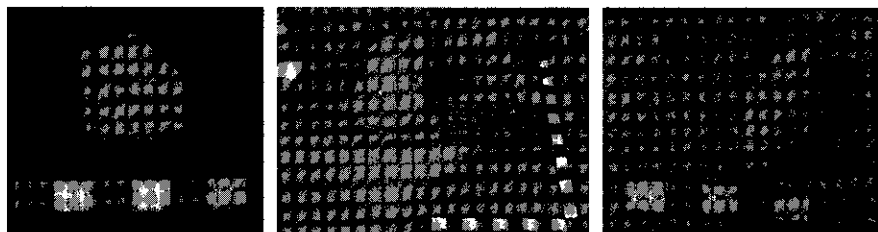
เขตพื้นที่ที่ 1 (Zone 1)

จากการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้จากการขุดค้นในพื้นที่ เช่นลักษณะของภาชนะดินเผาจากหลุมขุดค้น TP 3 ที่มีลักษณะหนาและหยาบ คล้ายกับเศษภาชนะดินเผาที่พบในหลุมขุดตรวจบริเวณคูเมือง แสดงให้เห็นว่าการใช้พื้นที่ที่น่าจะมีความสัมพันธ์กับการสร้างคูเมือง โดยผลค่าอายุของถ่านโดยวิธีคาร์บอน 14 จากการขุดตรวจคูเมืองในชั้นที่พบเศษภาชนะดินเผาขนาดหนาเช่นเดียวกันนี้ กำหนดอายุได้ 1,700–3,000 ปีมาแล้ว นอกจากนี้ยังได้พบหลักฐานหลายอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวมาก่อนการสร้างคูเมือง เช่น ชั้นส่วนของกระดูกสัตว์ ชั้นส่วนกระดอง

เต่า และเปลือกหอย

สำหรับหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่ในสมัยทวารวดีพบในชั้นดินเหนือขึ้นมา ได้แก่ เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา (Earthenware) ซึ่งมีลักษณะการตกแต่งที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมทวารวดี อย่างชัดเจน เช่น ลายพวงอุบะ, ลายประทับในกรอบสี่เหลี่ยม (ลายดอกไม้ 4 กลีบ), ลายคลื่น (ในหลุมขุดค้นที่ 1) เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบโบราณวัตถุอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับที่พบในเมืองสมัยทวารวดีอื่น ๆ เช่น เศษภาชนะดินเผา กระดุกสัตว์ที่มีร่องรอยสับตัด แต่งดินเผาสำหรับขัดตัว เป็นต้น ร่องรอยที่น่าสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมมนุษย์ในเขตพื้นที่นี้อีกอย่างหนึ่งคือ การได้พบกระดองเต่าทั้งตัวมีรูเจาะ พบร่วมกับภาชนะดินเผา 1 ใบ ซึ่งภายในปรากฏส่วนหัวของเต่าบรรจุอยู่

นอกจากนี้ยังได้พบหลักฐานโบราณวัตถุในสมัยหลังลงมา เช่น เครื่องถ้วยจีนหรือเศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ (Blue & White Porcelain) ซึ่งรูปแบบของเครื่องเคลือบดังกล่าวจัดอยู่ในสมัยราชวงศ์หมิง? จากการขุดค้นยังได้พบเตียรเทวดาดินเผา ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นของสมัยอยุธยา

เขตพื้นที่ที่ 2 (Zone 2)

จากการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้จากการขุดค้น ทั้ง 4 หลุมขุดค้น ประกอบกับค่าอายุที่ได้จากกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ พบว่าในหลุมขุดค้นที่ 7 ในระดับ 120-150 Cm.Dt. มีค่าอายุอยู่ในช่วงประมาณ 1,900-2,000 ปีมาแล้ว โดยในชั้นทับถมดังกล่าวได้พบลักษณะดินโดนเผาไฟ พบชั้นถ่านกระจายอยู่ทั่วไป ภายในชั้นทับถมดังกล่าวพบหลักฐานทางโบราณคดี ประเภทเศษภาชนะดินเผา ทั้งแบบลายเชือกทาบ และแบบผิวเรียบ กระดุกสัตว์ ทั้งที่โดนเผาไฟ และไม่เผาไฟ

จากค่าอายุ ที่ได้จากการกำหนดโดยวิธีคาร์บอน 14 ในระดับเหนือขึ้นมา อยู่ใน ช่วงประมาณ 1,200–1,400 ปีมาแล้ว หลักฐานโบราณวัตถุที่พบแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทวารวดี และปรากฏร่องรอยการใช้พื้นที่ดังนี้

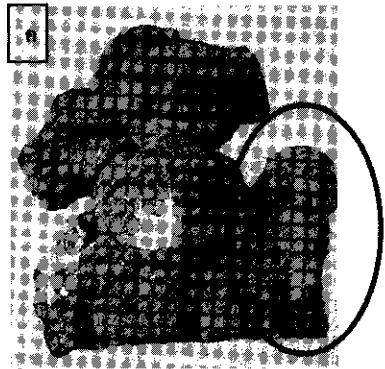
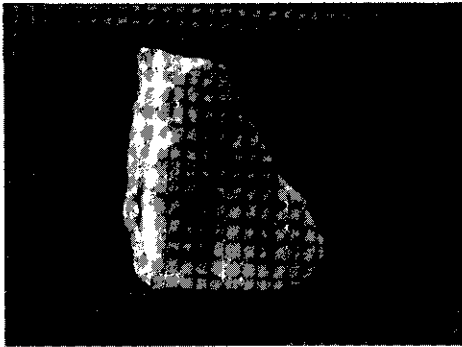
1) การใช้พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถาน โดยในหลุมขุดค้น TP6 พบหลักฐานประเภทแนวกองอิฐ และชิ้นส่วนประติมากรรมปูนปั้น (สอดคล้องกับที่เคยมีผู้กล่าวว่า เคยพบซากศาสนสถานที่เรียกว่า “โคกปราสาท” ในบริเวณนี้)

2) การใช้พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของผู้คนในอดีต ได้พบหลักฐานประเภท ภาชนะดินเผา หม้อมีสัน หม้อคล้ายคนโท (หลุม TP4) เศษภาชนะดินเผา หินบด กระดุกสัตว์ที่มีร่องรอยสับตัด กลุ่มกองเปลือกหอย เศษกระดูกปลา เป็นต้น

3) การใช้พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตทองแดง ? โดยในบริเวณพื้นที่ขุดค้น TP4 และ TP5 ได้พบหลักฐานประเภทตะกรันที่มีลักษณะเป็นเนื้อแก้ว (Glassy smelting Slag) กระจายตัวอยู่ทั่วไป จากการวิเคราะห์เบื้องต้นโดย รศ.สุรพล นาตะพินธุ ได้พบเศษเม็ดแร่ทองแดง (Copper Pill) อยู่ภายในเนื้อตะกรันดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเป็นตะกรันที่เกิดจากการถลุงทองแดงเป็นหลัก ตะกรันที่พบในบริเวณ TP4 และ TP5 นี้ มีลักษณะที่คล้ายกับที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านท่าแค แหล่งโบราณคดีบ้านพรหมหินใต้ และแหล่งโบราณคดีโนนหมากลา จ.ลพบุรี

แผ่นอิฐและร่องรอยบนแผ่นอิฐที่ได้จากหลุมขุดค้น TP6

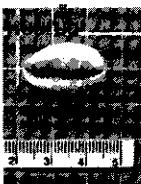
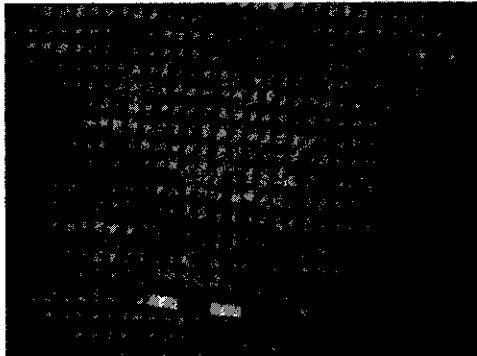
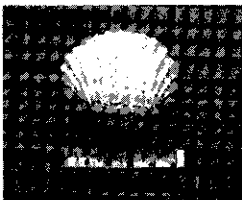
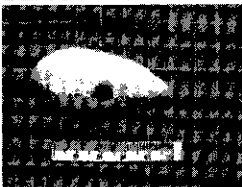
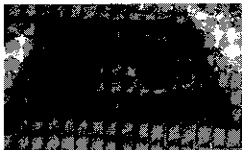

การเปรียบเทียบลักษณะประติมากรรมปูนปั้น

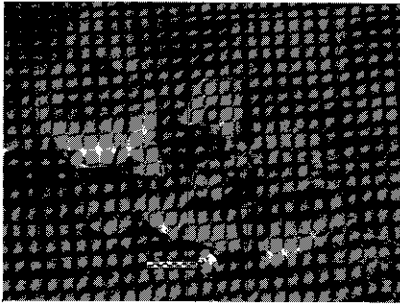
ก. ชิ้นส่วนประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลวางมือบนเข่าที่พบในหลุมขุดค้น TP6

ข. ประติมากรรมปูนปั้นรูปคนแคระ ใต้ฐานศาสนสถานศรีเทพ

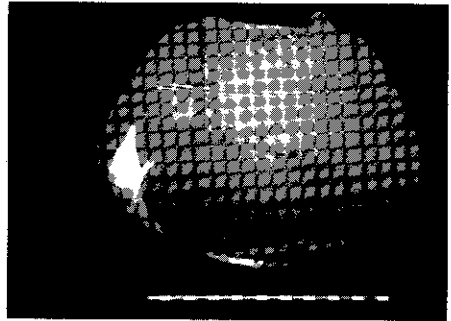
ค. ประติมากรรมปูนปั้นรูปคนที่มีบริเวณโบราณสถานทุ่งเศรษฐี จ.เพชรบุรี

ลักษณะของร่องรอยผิวดินหมายเลข 5 ในหลุมขุดค้น TP4 พบเป็นกลุ่มของเปลือกหอย

กลุ่มภาชนะดินเผาที่พบในหลุมขุดค้น TP4

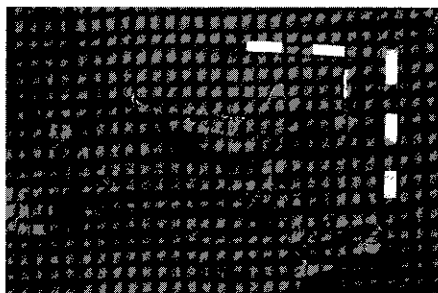

ภาชนะดินเผาที่ต่อเสร็จแล้ว

เขตพื้นที่ที่ 3 (Zone 3)

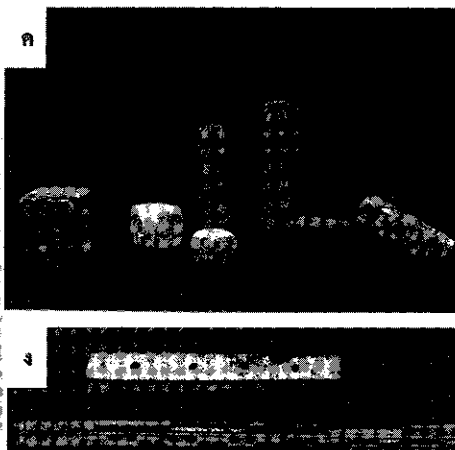
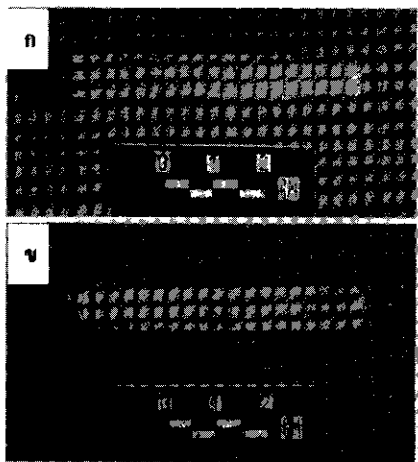
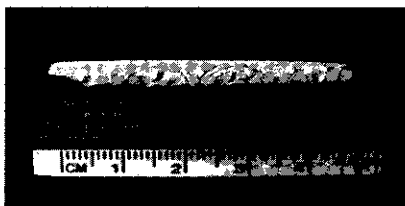
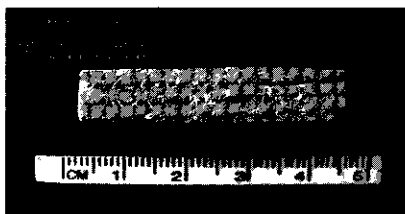
การกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์จากตัวอย่างถ่านที่ได้จากการขุดค้นบริเวณกลุ่มกองกระดูกสัตว์ในหลุมขุดค้นที่ 9 ในระดับ 140–150 Cm.Dt. มีค่าอายุอยู่ในช่วงประมาณ 2,500 ปีมาแล้ว โดยในชั้นทับถมดังกล่าวพบชิ้นของกองกระดูกสัตว์ ทั้งสัตว์ประเภทวัว-ควาย กวาง เต่า ปลา เป็นต้น โดยพบปะปนกันทั้งขนาดใหญ่จนถึงขนาดเล็ก กระดูกบางชิ้นพบร่องรอยการสับตัดบนกระดูกด้วย นอกจากนี้ยังได้พบกระดองเต่าเจาะรู 2 กระดองฝังคู่กันด้วย หลักฐานดังกล่าวอาจแสดงให้เห็นว่าในบริเวณพื้นที่นี้มีการใช้พื้นที่ในการอยู่อาศัยมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย

ส่วนค่าอายุที่ได้จากการกำหนดโดยวิธีคาร์บอน 14 ในชั้นทับถมระดับสูงขึ้นมาอยู่ในช่วงประมาณ 1,200–1,400 ปีมาแล้ว สัมพันธ์กับหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้จากการขุดค้นที่มีลักษณะร่วมกับหลักฐานที่พบจากแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีอื่น เช่น ลูกเต๋าที่ทำจากกระดูกสัตว์ เศษภาชนะดินเผาแบบมีสัน เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดิน (Earthenware) มีลักษณะการตกแต่งที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมทวารวดี

กระดุกสัตว์

ลูกเต๋าทำจากกระดุกสัตว์
มีลายธรรมจักร?

ตัวอย่างลูกเต๋าที่ทำจากกระดุกสัตว์จากแหล่งโบราณคดีต่างๆ

- ก.-ข. ลูกเต๋าทำจากกระดุกสัตว์จากแหล่งโบราณคดีเนินมะกอก จ.ลพบุรี
- ค. ลูกเต๋าทำจากกระดุกและงาช้าง พบในบริเวณเมืองโบราณอุทอง
- ง. ลูกเต๋าชองอินเตียพบที่เมืองรูปาร์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 4 (ผาสข อินทราวุช 2542)

สรุป

จากการศึกษาวิจัยทั้งข้อมูลทางเอกสารและการดำเนินงานทางโบราณคดีของเมืองซีตซิ่นที่ผ่านมาพบว่า คนในอดีตได้เข้ามาอยู่อาศัยและทำกิจกรรมในเมืองซีตซิ่นหลายสมัย มีการใช้พื้นที่มาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ต่อมามีการสร้างกำแพงเมือง-คูเมือง และใช้พื้นที่มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยทวารวดี จนถึงสมัยอยุธยา โดยสรุปได้เป็น 3 สมัย ดังต่อไปนี้

1. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย จากการสำรวจและขุดตรวจบริเวณคูเมือง (ในชั้นทับถมด้านล่างสุดก่อนที่จะมีการสร้างกำแพงเมือง-คูเมือง) ได้พบหลักฐานประเภทขวานหินขัด และเศษภาชนะดินเผาเนื้อหยาบและหนาซึ่งคล้ายคลึงกับภาชนะดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย และผลจากการนำถ่านไปกำหนดอายุด้วยวิธีคาร์บอน 14 สามารถกำหนดอายุได้ 2,300–3,000 ปีมาแล้ว ส่วนการขุดค้นภายในเมืองก็พบหลักฐานที่สอดคล้องกัน และมีอายุอยู่ในราว 1,900–2,500 ปีมาแล้ว

2. สมัยทวารวดี จากการศึกษาชั้นวัฒนธรรมและโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นภายในตัวเมืองซีตซิ่น พบว่าส่วนใหญ่เป็นหลักฐานในวัฒนธรรมทวารวดีที่มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 12–16 อย่างชัดเจน ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้หลายประเภท เช่น ตะคันดินเผา แวดินเผา เบี้ยดินเผา และลูกปัดประเภทต่างๆ รวมถึงเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดิน (Earthenware) หลากหลายรูปทรง ทั้งที่มีสันและไม่มีสัน รวมถึงภาชนะประเภทมีพวย และมีการตกแต่งลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมทวารวดี เช่น ลายพวงอุบะ ลายประทับในกรอบสี่เหลี่ยม (ลายดอกไม้ 4 กลีบ) ลายคลื่น ลายกดประทับ การตกแต่งด้วยเครื่องมือปลายแหลมที่บริเวณไหล่ภาชนะ และการเขียนสีบนภาชนะ นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจำนวนหนึ่ง ค่าอายุจากหลุมขุดค้น TP6, TP7, TP8 และ TP9 คือ 1,200–1,400 ปีมาแล้ว ยืนยันได้ว่าโบราณวัตถุเหล่านี้ร่วมสมัยสมัยทวารวดีเช่นเดียวกัน

3. สมัยอยุธยา จากหลักฐานเอกสารสมัยอยุธยาได้กล่าวถึงเมืองซีตซิ่น และบ้านหมอ ว่าเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในเส้นทางจากอยุธยาไปพระพุทธรบาท อันเป็นพุทธสถานที่สำคัญในสมัยของพระเจ้าทรงธรรม และอยู่ในเส้นทางถนนฝรั่งสองกลอง นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมบนคันดินด้านทิศตะวันตก (บริเวณที่เรียกว่า “โคกโบสถ์”) ที่เป็นแผ่นอิฐจำนวนหนึ่ง ที่มีทั้งรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและอิฐที่เป็นส่วนประกอบของเสา

แปดเหลี่ยม สันนิษฐานได้ว่าอาจจะเป็นชิ้นส่วนของศาสนสถานสมัยอยุธยา?

แต่จากการขุดค้นในครั้งนี้อาจกล่าวถึงชั้นดินสมัยอยุธยาได้อย่างชัดเจนนัก เพราะในปัจจุบันได้มีการใช้พื้นที่ภายในเมืองชิดชินทำเกษตรกรรม หน้าดินถูกรบกวนจากการไถพรวนอยู่เป็นประจำ จึงอาจทำให้หลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับสมัยอยุธยาในชั้นดินบนสูญหายไปเป็นส่วนมาก หรืออีกประการหนึ่ง อาจเป็นไปได้ว่าในสมัยอยุธยา การใช้พื้นที่ภายในตัวเมืองชิดชินอาจมีเพียงเบาบางก็เป็นได้

อนึ่ง เมื่อเดือนมีนาคม 2551 ที่ผ่านมา ภาควิชาโบราณคดี ได้นำนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกโบราณคดี และนักศึกษาปริญญาโท สาขาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ออกปฏิบัติงานภาคสนาม ทำการขุดค้นที่เมืองโบราณชิดชิน เช่นปีที่ผ่านมามีทำให้ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่น่าสนใจเพิ่มเติมขึ้นหลายอย่าง ซึ่งรายงานการขุดค้นคงจะได้นำมาเสนอในโอกาสต่อไป

หนังสืออ้างอิง

- กรมศิลปากร. 2507. **ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ 8.** กรุงเทพฯ : คุณสุภา.
- กรมศิลปากร. 2533. **ทะเบียนโบราณสถานทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1 (พ.ศ. 2478-2523),** เอกสารวิชาการกองโบราณคดี หมายเลข 13/2532 จัดพิมพ์ปี 2533.
- กรมศิลปากร. 2538. **เมืองศรีเทพ.** กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ตรี อมาตกุล. 2510. **ทัศนสารไทย จังหวัดสระบุรี.** พระนคร. โรงพิมพ์ชวนพิมพ์. หน้า 71-72.
- ทิวา ศุภจรรยา และผ่องศรี วนาสิน. 2524-2527. **ทะเบียนแหล่งที่ตั้งชุมชนโบราณในประเทศไทย.** โครงการวิจัยชุมชนโบราณจากรูปถ่ายทางอากาศ. มูลนิธิโตโยต้า. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 6 เล่ม.
- พัชรี สาริกบุตร. มปป. **เทคโนโลยีสมัยโบราณ (Primitive Technology) เครื่องมือหิน งานโลหะ เครื่องปั้นดินเผา แก้ว และลูกบิดแก้ว.** ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ผ่องศรี วนาสิน และทิวา ศุภจรรยา. 2524. **เมืองโบราณบริเวณชายฝั่งทะเลเดิมของที่ราบภาคกลางประเทศไทย : การศึกษาตำแหน่งที่ตั้งและภูมิศาสตร์สัมพันธ์.** งานวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ลำดับที่ 1. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 117 หน้า.
- ผาสุข อินทราวุธ. 2528. **ดรรชนีภาษนะดินเผาสมัยทวารวดี.** ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ผาสุข อินทราวุธ. 2542. **ทวารวดี การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี.** กรุงเทพฯ : อักษรสมัย.
- พระพุทธบาท. 2536. **ตำนานพระพุทธบาทและคัมภีร์พุทธบาทลขกณ.** กรุงเทพฯ : ศรีอนันการพิมพ์.
- โพธิ์ แชมกล้าเจียก. 2522. **น้ำเที้ยวสระบุรี ตอนที่ 2.** กรุงเทพฯ : ทวีพิมพ์ดีด.
- ศรีตักกร วัลลิโกดม. 2539. **"ลุ่มลพบุรี-ป่าสัก ภาพรวมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ถึงทวารวดีตอนต้น".** เมืองโบราณ. เมษายน-มิถุนายน 2539.
- ศิลปากร, กรม. 2516. **ทะเบียนโบราณวัตถุสถาน ทั่วราชอาณาจักร.** โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ. หน้า 129.